

Таран О. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін
Прикарпатського факультету
Національної академії внутрішніх справ

ТУРПАКЕТ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

PACKAGE TOUR: LEGAL REGULATION AND ENFORCEMENT PROBLEMS

Стаття присвячена дослідженню пакетних туристичних послуг (турпакету). Вивчено доктринальні підходи до туристичних послуг, турпакету та туристичного продукту, виділено проблеми правового регулювання турпакетів. Визначено істотні відмінності у розумінні поняття турпакету в українському та європейському законодавстві, та надано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: туристичні відносини, договір на туристичне обслуговування, туристичний продукт, туристична послуга, турпакет.

Статья посвящена исследованию пакетных туристических услуг (турпакета). Изучено доктринальные подходы к туристским услугам, турпакетам и туристскому продукту, выделены проблемы правового регулирования турпакетов. Определены существенные различия в понимании турпакета в украинском и европейском законодательстве, приведены предложения по их устранению.

Ключевые слова: туристические отношения, договор о предоставлении туристических услуг, туристский продукт, туристическая услуга, турпакет.

The article is devoted to the investigation of the package tourist services (package tour). The doctrinal approaches to the concept and the legal characteristics of the tourist services, package tour and tourist product are studied. The conclusion is made of the differences between package tours regulation in Ukrainian and European law. There have been proposed the ways for improvement of legislative regulation of package tours.

Key words: tourist relations, tourist services contract, tourist product, tourist service, package tour.

Постановка проблеми. За статистичними даними, протягом першого півріччя 2018 року за кордоном відпочивали 12,9 млн українців, що на 3,3 % більше, ніж за аналогічний період у минулому році [1]. Приріст українців, що подорожують за кордоном, і запровадження безвізового режиму України з країнами Європейського Союзу зумовлюють необхідність адаптації вітчизняного законодавства у туристичній сфері до сучасних міжнародних стандартів. 1 липня 2018 року вступила в дію Директива (ЄС) 2015/2302 Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу про пакетні тури та пов'язані з ними туристичні послуги (далі – Директива ЄС 2015/2302 про пакетні тури), яка визначає поняття пакетного туру, перелік відповідних туристичних послуг і правовий статус їхніх учасників [2]. Водночас у національних нормативно-правових актах сьогодні відсутні дефініції туристичної послуги та турпакету (пакетної туристичної послуги). Це, безумовно, свідчить про актуальність вивчення пакетних туристичних послуг та практики їх правозастосування на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці законодавства у сфері туризму та туристичних відносин присвячені праці таких учених, як О.А. Беляневич, Б.І. Вихристенко, О.М. Вінник, Н.В. Погорельська, Н.І. Турчак, Н.В. Федорченко. Вагомий внесок у вивчення правової природи договору на туристичне обслуговування та специфіки туристичних послуг зробили М.М. Гудима, М.В. Семенова, Р.І. Яворський. Незважаючи на значну кількість нау-

кових праць, пакетні туристичні послуги (турпаке-ти) залишаються не досить вивченими, зокрема, додаткового дослідження потребує дефініція турпакету, співвідношення пакетних туристичних послуг (турпакету) з категоріями «туристичні послуги» та «туристичний продукт», а також характеристика турпакету із врахуванням положень Директиви ЄС 2015/2302 про пакетні тури та пропозицій проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення державної політики у сфері туризму» 2018 року (далі – проект закону щодо удосконалення державної політики у сфері туризму) [3].

Мета статті – на основі доктринальних підходів до поняття та правової природи туристичних послуг виявити специфіку пакетних туристичних послуг (турпакету) та здійснити їхню характеристику.

Виклад основного матеріалу. Базовим елементом у системі правового регулювання туристичних послуг є договір на туристичне обслуговування, яким опосередковуються відносини між туроператором (турагентом) і туристом. Відповідно до статті 20 Закону України «Про туризм» за договором на туристичне обслуговування туроператор (турагент) зобов'язується надати за замовленням туриста комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його [4]. Отже, істотною умовою договору про надання туристичних послуг є комплекс туристичних послуг (туристичний продукт).

Водночас на практиці туроператори та турагенти в договорах на туристичне обслуговування викорис-

товують не термін «туристичний продукт», а поняття «тур пакет», що відображається в судовій практиці. Зокрема, у рішенні Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 1 листопада 2018 р. встановлено, що позивач двома платежами сплатила грошові кошти за туристичні послуги (турпакет до Тунісу) [5], а у рішенні Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 18 вересня 2018 р. зазначено, що позивачу повернуто комісію та візовий збір за послуги по турпаketу до Шрі-Ланки [6].

Закон України «Про туризм» сьогодні не містить дефініції «тур пакету», «послуг по тур пакету» чи «туристичних послуг», а використовує лише термін «туристичний продукт». Водночас у проекті закону щодо удосконалення державної політики у сфері туризму 2018 року статтю 15 запропоновано доповнити положенням про те, що у разі заподіяння туристу реальних збитків туроператором та/або третіми особами – надавачами послуг, включених до туристичного пакету, туроператор повинен відшкодувати їх протягом 5-ти календарних днів. Зі змісту цієї норми випливає, що туристичний пакет містить певний набір туристичних послуг і вони можуть бути надані як туроператором, так і третіми особами. Однак із положень проекту закону щодо вдосконалення державної політики у сфері туризму незрозумілим є співвідношення понять «туристичний пакет» і «туристичний продукт».

Відповідно до статті 1 Закону України «Про туризм» туристичний продукт є попередньо розробленим комплексом туристичних послуг, до яких входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо). Цією нормою визначено мінімальний набір послуг, що повинні бути включені в туристичний продукт, але не охоплено порядок надання однієї, окремої туристичної послуги та не встановлено, чи можна розглядати як туристичний продукт дві туристичні послуги, не пов'язані з розміщенням і перевезенням, надані за одним договором, або дві туристичні послуги з перевезення та розміщення, надані за двома різними договорами на туристичне обслуговування. Це, у свою чергу, зумовлює неоднозначне трактування двох і більше туристичних послуг, які надаються у межах одного договору на туристичне обслуговування на практиці. В одних випадках такі послуги розглядають як єдиний туристичний продукт, а в інших – як набір окремих туристичних послуг.

Наприклад, у Малинівському районному суді м. Одеси розглядалась цивільна справа № 521/6321/15-ц про захист прав споживача та відшкодування збитків за невиконання договору про надання туристичних послуг. Відповідно до умов договору позивачем було замовлено туристичний продукт у вигляді туру на дві особи до країни В'єтнам, що включав розміщення в готелі, авіапереліт і груповий трансфер. У рішенні Малинівського районного суду м. Одеси від 28 верес-

ня 2016 року було встановлено, що субагентом здійснювалося надання послуг із реалізації туристам інших товарів і послуг: авіаквітки, бронювання готелів тощо. Отже, ці послуги трактувались судом не як єдиний туристичний продукт, а як набір різних видів послуг. Водночас Апеляційний суд Одеської області у своєму рішенні від 24 січня 2017 року вказав про помилковість таких тверджень суду першої інстанції та необхідність розглядати послуги перельоту, а також розміщення і заселення в готелі як один туристичний продукт [7]. Різні тлумачення судами істотної умови договору на туристичне обслуговування, а саме «туристичний продукт у вигляді туру» зумовлене використанням у законодавстві економічного за своєю природою терміна «туристичний продукт» [8, с. 4] без визначення його співвідношення з поняттям «тур» і «тур пакет». Тож судова практика свідчить про необхідність конкретизації понять «туристичний продукт», «тур», «турпакет».

Крім того, зі змісту статті 1 Закону України «Про туризм» випливає, що туристичний продукт є попередньо розробленим комплексом туристичних послуг, тобто турист може обрати один із декількох варіантів туристичних подорожей, які підготував туроператор (турагент). Натомість відповідно до Директиви ЄС 2015/2302 про пакетні тури турпакетом може вважатись замовлення туристом онлайн окремих туристичних послуг у різних туроператорів, але з єдиною метою – здійснити туристичну подорож. Отже, турпакет створюється самостійно туристом за допомогою інтернет-сервісів. Для того, щоб туристичні послуги, замовлені у різних туроператорів, вважались турпакетом, ці послуги повинні бути замовлені туристом через пов'язаний процес онлайн-бронювання і між першим та останнім бронюванням туристичних послуг повинно пройти не більше ніж 24 години.

Наприклад, турист забронював авіаквиток онлайн і отримав на електронну пошту лист-підтвердження бронювання авіаквітки, що містив також пропозицію оформити прокат автомобіля та гіперпосилання на неї. Якщо турист використає це гіперпосилання та здійснить бронювання прокату автомобіля, то відповідно до Директиви ЄС 2015/2302 про пакетні тури такі туристичні послуги, замовлені у двох різних суб'єктів (авіакомпанії та компанії з прокату автомобілів), будуть вважатись єдиним турпакетом, а права туриста будуть захищатись згідно з положеннями цієї Директиви ЄС [9, с. 8]. У статті 20 Закону України «Про туризм» лише зазначено, що договір на туристичне обслуговування може укладатись в електронній формі, однак спеціального правового регулювання щодо бронювання та придбання турпакетів в електронній формі цей нормативно-правовий акт не містить, що, у свою чергу, не відповідає сучасній міжнародній практиці та тенденціям активного розвитку інтернет-сервісів і технологій.

Вищевикладене дає змогу виокремити такі проблемні аспекти правового регулювання пакетних туристичних послуг (турпакетів) та їх правозастосування: відсутність визначення турпакету та туристич-

ної послуги на законодавчому рівні, використання у нормативно-правових актах економічного терміна «туристичний продукт» для характеристики предмета договору про надання туристичних послуг, неоднозначне трактування двох і більше туристичних послуг, які надаються у межах одного договору на туристичне обслуговування на практиці, як комплексної туристичної послуги чи як окремих туристичних послуг, відображення у законопроектах традиційного підходу до збереження концепції туристичного продукту як предмета договору про надання туристичних послуг і паралельне введення терміна «тур пакет» без формування його дефініції, неврахування специфіки укладення договорів на туристичне обслуговування за допомогою онлайн-сервісів.

Ці проблемні аспекти зумовлюють необхідність детального вивчення поняття «турпакет» та його співвідношення з туристичним продуктом із метою встановлення напрямів удосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері. Для формування дефініції пакетних туристичних послуг (турпакета) треба враховувати таке: цивілістичне розуміння послуг, специфіку туристичних послуг, а також положення міжнародних нормативно-правових актів, зокрема Директиви ЄС 2015/2302 про пакетні тури.

У загальнотеоретичному розумінні поняття «послуга» означає дію, вчинок, що дає користь, допомогу іншому. У статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів» визначено, що послугою є діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Будь-яка туристична послуга, зокрема та, що надається за турпакетом, має ознаки, характерні всім послугам, а саме: 1) туристична послуга є діяльністю виконавця, яким, за договором на туристичне обслуговування, виступає туроператор чи турагент; 2) туристична послуга здійснюється за індивідуальним замовленням споживача (туриста); 3) туристична послуга спрямована на задоволення особистих потреб туриста.

Однак туристична послуга, зокрема пакетна туристична послуга, має особливі ознаки, які не характерні іншим видам послуг, зокрема такі: туристичні послуги гарантуються турагентом (туроператором), але безпосередньо виконуються іншими компаніями – готелями, екскурсійними бюро тощо; особа, яка отримує такі послуги, тимчасово перебуває поза місцем свого постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях та у цей період часу не здійснює оплачуваної діяльності в місці перебування; туристичні послуги завжди надаються відповідно до попередньо підписаного договору на туристичне обслуговування.

Оскільки чинне законодавство не містить дефініції «пакетної туристичної послуги» («тур пакету»), то для її формування треба враховувати виділені особливості туристичних послуг, положення міжнародних нормативно-правових актів щодо турпакетів, а також практику здійснення туристичної

діяльності. Директива ЄС 2015/2302 про пакетні тури встановлює, що турпакетом може вважатись лише поєднання мінімум двох туристичних послуг, а саме: 1) перевезення залізницею, водним, автомобільним або повітряним транспортом; 2) розміщення туристів; 3) оренда (найм) транспортних засобів; 4) інші туристичні послуги, що за змістом не є частиною послуг із перевезення пасажирів, розміщення чи оренди (найму) транспортних засобів, наприклад відвідання концертів, спортивних заходів, екскурсій, прокат спортивного інвентарю. Такі «інші туристичні послуги» розглядаються як складова частина пакетного туру лише в тому разі, якщо вони охоплюють значну частину турпакету (25 % і більше) і зазначаються туроператором (турагентом) у рекламі туру або іншим чином як основна складова частина туру.

Таке розуміння турпакету в Директиві ЄС 2015/2302 майже дослівно відповідає визначенню туристичного продукту, що міститься у статті 1 Закону України «Про туризм». Також у наукових дослідженнях спостерігається поєднання цих понять. Наприклад, М.В. Семенова розглядає комплекс туристичних послуг (турпакет) як послуги з організації подорожі, що охоплюють обов'язкову сукупність послуг із перевезення та розміщення, поєднаних з іншими видами туристичних послуг [10, с. 12]. Стаття 1 Закону України «Про туризм» визначає туристичний продукт як комплекс туристичних послуг, які охоплюють перевезення, розміщення та інші види послуг. Відповідно за такого доктринального тлумачення відбувається ототожнення понять «туристичний пакет» і «туристичний продукт», адже обидва ці поняття розглядаються як комплекс туристичних послуг.

Висновки. Аналіз Закону України «Про туризм» і Директиви ЄС 2015/2302 дає змогу констатувати істотні відмінності в концепції правового регулювання та праворозуміння понять «турпакет» і «туристичний продукт». Можна виділити такі відмінності між туристичним продуктом за Законом України «Про туризм» і турпакетом за Директивою ЄС 2015/2302: туристичний продукт є завжди наперед сформованим туроператором комплексом туристичних послуг, а турпакет відповідно до Директиви ЄС 2015/2302 може бути як сформований туроператором, так і створений туристом самостійно за допомогою інтернет-бронювання туристичних послуг у різних туроператорів; туристичний продукт охоплює послуги перевезення, розміщення та інші послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням, а турпакет може також містити послуги з оренди (найму) транспортних засобів; у Законі України «Про туризм» не визначено співвідношення між послугами розміщення і перевезення, з одного боку, та інших туристичних послуг, з іншого боку, а в турпакеті відповідно до Директиви ЄС 2015/2302 інші послуги повинні охоплювати значну частину турпакету (25 % і більше).

Отже, розуміння турпакету за Директивою ЄС 2015/2302 є сьогодні набагато ширшим, ніж роз-

гляд туристичного продукту за національним законодавством. Для покращення правового регулювання туристичної діяльності в Законі України «Про туризм» треба чітко визначити поняття турпакету, яке повинно враховувати як положення міжнародних актів, так і відповідати практиці здійснення туристичної діяльності. З метою адаптації міжнародного законодавства у національних правових актах треба

використовувати міжнародний термін «турпакет» для позначення предмета договору на туристичне обслуговування. При цьому термін «турпакет» треба розглядати в широкому розумінні: не лише як сукупність наперед розроблених туроператором туристичних послуг (стандартний турпакет), але й як окремо створений на замовлення туриста тур (індивідуальний турпакет).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інформація щодо відвідування України іноземними туристами та виїзду громадян України за кордон (І півріччя 2016–2018 pp.). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcedd6&tag=Analitika> (дата звернення: 01.02.2019).
2. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on package travel. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2302> (дата звернення: 01.02.2019).
3. Проект закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення державної політики у сфері туризму № 8317 від 20 квітня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63927 (дата звернення: 01.02.2019).
4. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80/card2#Card> (дата звернення: 01.02.2019).
5. Рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області у справі № 607/15995/18 від 1 листопада 2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77621667> (дата звернення: 01.02.2019).
6. Рішення Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 18 вересня 2018 р. у справі № 208/2708/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76663191> (дата звернення: 01.02.2019).
7. Рішення Апеляційного суду Одеської області від 24 січня 2017 р. у справі № 22-ц/785/1013/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65208549> (дата звернення: 01.02.2019).
8. Яворський Р.І. Договір про надання туристичних послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2015. 19 с.
9. The package travel and linked travel arrangements regulation 2018: guidance for business. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/749498/package-travel-regulations-2018.pdf (дата звернення: 01.02.2019).
10. Семенова М.В. Господарсько-правове регулювання туристичної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.